

«АРКА СВОБОДИ І ПРОЦВІТАННЯ» – РОЗШИРЕННЯ ГОРИЗОНТІВ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЯПОНІЇ

*(Виступ міністра закордонних справ Таро Асо на семінарі
Інституту міжнародних проблем Японії 30 листопада 2006 р.)*

ЯЗНАЮ, що через три роки, у грудні 2009 року, Інститут міжнародних проблем Японії (ІМПА) відзначатиме своє 50-річчя. Інститут засновано у 1959 р. То був час, коли я і мої однолітки навчалися на першому курсі університету. Що не кажіть, але за розвагами про те, що робив Йосіда Сігеру, я знав навіть менше, ніж в часи дитинства, коли постійно бачив його наприкінці тижня на узбережжі Оісо. І ось сьогодні маю нагоду усвідомити, що саме в той час мій дідусь створив цей інститут.

Сьогодні, панове, поговоримо про поняття “дипломатія цінностей” та “арка свободи і процвітання”. Кожне з них має і новий вектор, і нову суть, тож закликаю осмислити ці два поняття ще раз.

Немає потреби повторювати, що основою японської зовнішньої політики є забезпечення міцного союзу Японії і США, а також активізація відносин із сусідніми країнами, такими як Китай, Південна Корея, Росія та ін. Та сьогодні перш за все слід додати ще один новий вектор у зовнішній політиці Японії.

По-перше, “дипломатія цінностей” – це дипломатія, яка надає великого значення таким основним цінностям, як демократія, свобода, права людини, верховенство права, ринкова економіка. По-друге, це новоутворені демократичні держави, які виникли на периметрі Євразійського материка. Вважаю, що бажано і необхідно створити “Арку свободи і процвітання”, з’єднавши країни цього регіону у своєрідний пояс.

Декларація прав і демонстрація рішучості

Можливо, це занадто по-західному... неначе чоловік, який здавна звик до японських сандалів гета, нерозсудливо одягає піджак європейського крою. Або ж, мож-

ливо, знайдуться люди, котрі гадатимуть: відколи це країна, яка не тільки зазнала великої поразки у війні, а й накоїла багато клопоту як всередині країни, так і поза її межами, стала благопристойною і дозволяє собі говорити про “цінності” та повчати інших? Але мені здається, що це різновид хворобливої звички, за якої людина, дивлячись на своє зображення у дзеркалі, думає, що це марево, мара. Нині навіть добре забути про багато що. Однак я хотів би, щоб усі зрозуміли, що Японія вже досягла зрілого віку, коли слід припинити лякатися свого зображення у дзеркалі.

Звичайно, доросла людина має поводитися так, щоб не виглядати ні чваньком, ні підлабузником, але якщо відкинути упередження і свідомо глянути на стан справ, то зрозуміло стає проста істина: сучасна Японія стала можливою завдяки накопиченню досвіду багатовікової історії.

Для утвердження демократії необхідно пройти шлях численних невдач та накопичення досвіду. В Японії початком зародження демократії зазвичай вважають епоху Мейдзі, однак такі поняття, як “верховенство права” та “дотримання угоди”, існували тут ще з давніх-давен. У Японії досі відбувається дискусія стосовно того, коли ж саме зародилась демократія – за часів “Конституції сімнадцяти статей” (604 р.) чи кодексу “Дзьоей сікімоку” (1232 р.).

Однак особливої уваги заслуговує період розвитку демократії в епоху Едо.

Візьмемо для прикладу тогочасні книжкові магазини напрокат. Кожен із них на той час мав близько ста постійних клієнтів. Кожного разу, коли з’являлась нова книга, продавець запаковував примірники у пакети і надсилав у дім кожного свого покупця. Той зі словами вдячності, як він, мовляв, цього чекав, розпечатував конверт. Звідси

і походить японське слово “фукірі” (букв.: зняття печаті), яке досі використовують у кінематографі у значенні прем’єрного показу нового фільму.

Із реклами, яка друкувалась у книгах того часу, нам відомо, що прошарок людей, які читали книги, значно збільшився: від самураїв до городян, жінок і дітей. До того ж це відбувалось не лише в Едо чи столичному регіоні (сучасні Кіото та Осака); книгарі доставляли книги по всій країні.

Вже в епоху Едо велика кількість городян багато читали для розваги, і, очевидно, саме тому в сучасній Японії такими популярними є комікси “манга”.

Взагалі, у Японії в епоху Едо панували надзвичайний мир та спокій. Якщо висловитися сучасною термінологією, можна сказати, що в Японії тих часів відносно успішно здійснювалось управління (governance), і я вважаю, що саме завдяки існуванню такого фундаменту в Японії так легко відбулося впровадження сучасної системи.

Немає жодної країни у світі, де б були ідеально гарантовані свобода і демократія, права людини та верховенство права. Однак якщо озирнутись на історію, то щодо поваги до цих загальних цінностей Японію вже можна віднести до групи “ветеранів”.

Крім того, Японія має значні досягнення у своїй післявоєнній мирній політиці, яка має виключно хорошу репутацію. Чи є у світі ще одна країна, де б існувала така структура, як Сили самооборони, котрі протягом останніх 60-ти років жодного разу не вистрілили не лише артилерійсько-го снаряда, а й кулі з рушниць?

Останнім часом представники Сил самооборони наполегливо трудилися в Іраку та інших країнах світу. Я вважаю, що саме завдяки їм у світі кардинально змінилось уявлення про японця у військовій формі. Він більше не викликає страху, і тепер його сприймають як “людину, що посміхається”, як людину, яка стоїть поруч і разом долає труднощі.

Маючи такий фундамент і такі досягнення, Японія вже може говорити про такі загальні цінності, як демократія, мир, свобода, права людини тощо.

Все, про що я говорив вище, є декларацією нашої спроможності та рішучості у здійсненні “дипломатії цінностей”.

Стати супровідником демократичних держав

А тепер давайте поглянемо на периметр Євразійського континенту. Саме на цих територіях із припиненням “холодної війни” і завершенням протистояння між Сходом і Заходом відбулись кардинальні зміни.

Я хотів би розповісти про наше бажання створити тут “Арку свободи і процвітання”.

Я не хотів би, щоб хтось із глобусом у руці закидав мені, чому я не згадую про Африку і чи не є важливою Центральна і Південна Америка.

До цього я повернувся пізніше, тут я хотів би сказати, що одним із наших мотивів є намір і надалі зміцнювати співпрацю з ЄС та НАТО. В цьому відношенні природно на думку спадає регіон, який за формою розташування нагадує згадану мною дугу. Це регіон, який об’єднує країни, в яких припинилось протистояння між Сходом і Заходом і мають місце кардинальні системні зміни. Наш намір полягає у створенні у цьому регіоні “Арки свободи і процвітання”.

Звичайно, до згаданого мною регіону також входять країни Середнього і Близького Сходу, однак я вважаю, що про них варто зробити окремий виступ, і тому сьогодні я не буду детально на них зупинятись.

Зараз конкретно я думаю про такі країни, як, наприклад, Камбоджа, Лаос та В’єтнам, – групу країн, яку ми називаємо CLV за першими літерами назв цих країн.

Також це країни, які є важливими світовими постачальниками природних ресурсів. До них відносяться країни Центральної Азії, а також Кавказу – Грузія, Азербайджан та інші.

Крім того, це також і Україна, столицю якої, Київ, я відвідав цього року і відчув, що це справді велика держава.

Японія намагається періодично підтримувати зв’язки з усіма цими країнами, проводячи, наприклад, зустрічі на рівні міністрів закордонних справ тощо. Це дає нам змогу краще зрозуміти ситуацію в цих країнах.

Коротше кажучи, зараз багато країн рухаються шляхом, який можна назвати “Мир та щастя завдяки економічному процвітанню та демократії”. Я завжди повторюю, що це шлях, який пройшла Японія після війни і яким зараз із легкістю рухаються країни АСЕАН.

Однак демократія – це нескінченний марафон. Крім того, з самого початку відомо, що в ньому перші 5 кілометрів найважчі.

І ось тоді молоді демократії починають докладати багато зусиль для свого розвитку. Добре, коли ці зусилля будуть направлені на створення системи, яка могла б стабілізувати суспільство. Проте в такий молодий період часто переважають деструкційні рухи.

Я не маю на увазі інші країни. Рік тому я казав у своєму виступі про дипломатію в Азії, що Японія теж до і після війни переживала періоди, коли маятник на світовій арені хитався в різні сторони, але сьогодні вона все ж таки нарешті змогла досягти стабільності.

А тепер як міністр закордонних справ Японії я хотів би зробити офіційну заяву стосовно згаданих мною країн.

Відтепер в рамках арки свободи і процвітання, яка простяглась від Північно-Східної Азії до Центральної Азії, Кавказу, Туреччини, Центральної та Східної Європи і аж до країн Балтії, Японія супроводжуватиме усі демократичні країни, що розпочали цей нескінченний марафон.

Я думаю, що віднині вздовж усієї великої території, котра простяглась у формі дуги, кількість країн, в яких поважають свободу і демократію, ринкову економіку, верховенство права і права людини, буде весь час збільшуватись, так, як це відбувається із рифами, котрі перетворюються спочатку в острови і поступово стають гірськими хребтами.

Ми прагнемо підтримати такий шлях, для того щоб забезпечити панування у світі миру та порядку.

Японія є однією з держав, які максимально зацікавлені у стабільності світової системи. І коли йдеться про досягнення трьох основних цілей, що пов'язані із національними інтересами, а саме: сталості власного існування, стабільності і процвітання, така велика держава, як Японія, не може залишатись байдужою до того, що відбувається в інших кутках світу.

Саме тому я твердо переконаний, що ми повинні активно працювати над створенням і розширенням арки свободи і процвітання, зміцнюючи наші відносини із дружніми нам країнами, котрі розділяють наші

погляди та інтереси. Це, звичайно, США, а також Австралія, Індія, країни-члени ЄС та НАТО.

Хотів би додати, що відносини Японії з Індією значно поступаються, скажімо, відносинам Японії з Китаєм. В той час коли до Японії з Китаю, і навпаки, щороку приїждить 4 170 000 чол., з Індією цей показник складає 150 000 чол. У Японії зараз навчається 80 000 китайських студентів, а індійських – лише дещо більше 400. Те ж саме стосується і прямих авіарейсів: щотижня з Японії до Китаю відправляються 676 літаків, а до Індії – лише 11. Я вважаю, що відтепер, протягом кількох наступних років, необхідно кардинально поліпшувати цю ситуацію.

Мова жестів – слова і назви

Сподіваюсь, ви зрозуміли, що я маю на увазі під проектом “Арка свободи і процвітання”. Але природно виникає таке питання: що маємо робити?

Не подумайте, що я декларую такі високі цілі, не маючи на це підстав.

10 років тому, у 1996 році, на саміті в Ліоні Японія виступила ініціатором однієї програми. Міністерство закордонних справ Японії дало їй назву “Партнерство заради демократичного розвитку” (PDD). Ця програма передбачає допомогу молодим демократичним державам у формуванні системи управління.

В рамках цієї програми ми надали допомогу з проведення основної роботи у процесі державотворення, зокрема створення законодавчої та юридичної систем у країнах, які переживають нелегкий період на шляху впровадження демократії та ринкової економіки. Це такі країни, як Камбоджа, Лаос та В'єтнам (CLV), Монголія та Узбекистан. Зауважу, що ці проекти є лише частиною програми PDD. Якщо ж ви вперше почули про цю програму, це свідчення того, наскільки ми погано вміємо рекламувати свою діяльність.

Принагідно дозволю собі навести один приклад, який і свідчить про наше невміння рекламувати свою діяльність. Після закінчення “холодної війни” Японія надавала велику допомогу країнам Східної Європи.

Влітку 1989 року, коли Берлінська стіна ще не впала, але з кожним днем посилювались ознаки, що незабаром це трапиться,

на саміті, котрий проводився в Аруші, Японія заявила про свою готовність надати великомасштабну фінансову допомогу Польщі та Угорщині.

У січні наступного року, під час свого візиту до Берліна майже відразу після падіння Берлінської стіни, прем'єр-міністр Японії Тосікі Кайфу офіційно оголосив про надання фінансової допомоги Польщі та Угорщині в розмірі 1 950 млн. доларів, що відповідало 280 млрд. японських єн.

Крім того, в 1995 році, відразу після завершення конфлікту в Боснії та Герцеговині, Японія надала цій країні фінансову допомогу в розмірі 500 млн. доларів. В той час це була друга найбільша фінансова допомога після США, і всі дивувались, чому ж Японія виділила таку велику суму. Однак тепер ми можемо чути, що, врешті-решт, найбільш ефективною виявилася саме японська допомога.

Насправді, це і було не що інше, як «дипломатія цінностей». Тобто фактично «мовою жестів» ми вже заявляли про наше бажання будувати арку свободи і процвітання.

Чи не була красномовною Японія у своїй «мові жестів» і в Азії?

З 1997-го по 1998 р. Південну Корею та основні країни АСЕАН охопила фінансова криза. В Японії ж була серйозна дефляція. І все ж у жовтні 1998 року Японія прийняла рішення надати фінансову допомогу в розмірі 30 млрд. доларів, що дорівнювало 4 трильйонам єн. Південній Кореї тоді було надано 8 400 млн., Індонезії – 3 млрд. доларів. З того часу непомітно минуло 10 років, і зараз як Південна Корея, так і країни АСЕАН є чемпіонами в арці свободи і процвітання.

Тобто те, що я сьогодні назвав новим вектором у дипломатії, насправді зовсім не є новим. Японська дипломатія лише намагається визначити сутність і дати назву конкретним результатам, яких вдалось потроху, але впевнено досягти протягом останніх 16–17 років.

Адже, якщо не визначено сутність, ми не зможемо зрозуміти значення того, що робимо. Політику без назви ні в Японії, ні за її межами навіть не запам'ятають. Саме тому потрібна мова комунікації. На мою думку, в усвідомленні цього полягає справжня новація нового вектора.

СДВ* і ГУАМ

Саміт «Японія – країни CLV», зустріч міністрів закордонних справ Японії та країн CLV, Діалог «Центральна Азія + Японія», Діалог з країнами Вишеградської групи (V-4), до якої входять Чехія, Угорщина, Польща та Словаччина (ця група країн отримала таку назву від географічної назви Вишеград**, що знаходиться на р. Дунай)...

Я вважаю, що подібні зустрічі потрібно проводити частіше. А ті, які вже стали проводитись регулярно, зробити ще більш насиченими за змістом. Нам необхідно часто зустрічатись із зацікавленими країнами, поглиблювати з ними діалог. До речі, ми вже розпочали цей процес із Афганістаном.

В цьому відношенні дуже мудро було б використовувати як відправну точку ті країни, які вже добре розуміють Японію. Як приклад можна навести Туреччину, котра є скарбницею знань про Близький та Середній Схід, а також Центральну Азію; для кращого пізнання України можна покладатись на Польщу.

На жаль, я ще не мав нагоди відвідати Польщу на посаді міністра закордонних справ, але в серпні 2003 року під час свого візиту до цієї країни прем'єр-міністр Японії Дзюнітіро Койдзумі був надзвичайно вражений, і не лише тим, що це є земля Шопена.

Польський кінорежисер Анджей Вайда, відомий своїми фільмами, зокрема такими як «Попіл та діаманти» та ін., використавши гроші, отримані як «Премія Кіото» від президента компанії «Кьо-сера» пана Кадзуо Інаморі, побудував у древній столиці Польщі Кракові «Центр японського мистецтва та технологій – Дім манга». Тут представлені ілюстрації Хокусяя, які були зібрані одним колекціонером. Побачивши їх вперше, молодий кінорежисер Вайда був надзвичайно вражений.

Сучасні японські комікси манга також набули широкої популярності в Польщі. В моїй колекції є опублікована польською мовою збірка коміксів «Іну-яся» («Пес-демон»), яку я отримав у подарунок від міністра закордонних справ Польщі.

Крім того, в Польщі є університет, в

* СДВ – «Співдружність демократичного вибору».

** Від географічної назви Вишеград – району м. Прага (ред.).

назві якого присутнє слово “японський”. Це Польсько-японський інформаційно-політехнічний університет. У цьому університеті за підтримки UNDP (Програми розвитку ООН) і з використанням фінансової допомоги Японії в розмірі 350 000 доларів впроваджується “Проект передачі інформаційних технологій Україні”. Це спроба створити систему дистанційного навчання, використовуючи найсучасніші технології.

Іншими словами, велике значення для нас має співпраця з такими країнами, як Польща, яка добре розуміє Японію і яка і в географічному, і в культурному відношенні може ефективно допомагати іншим країнам, що розвиваються в рамках “Арки свободи і процвітання”.

У травні 2005 року такі колишні соціалістичні країни, як Польща, Угорщина та три країни Балтії, приєдналися до Європейського Союзу. Тобто вони дуже різко перейшли від статусу країни – отримувача допомоги до країни-донора.

Для того щоб успішно реалізувати нашу ідею арки свободи і процвітання, яка простягається аж до Балтійського моря, необхідно забезпечити стабільність країнам-членам організації ГУАМ, до якої входять Грузія, Україна, Азербайджан та Молдова.

Розуміючи таку необхідність, минулого року такі держави, як Україна, Грузія, Литва та Румунія, створили організацію “Співдружність демократичного вибору” (СДВ).

Метою цієї організації є не що інше, як закріплення демократичних принципів у регіоні, що простягся від Балтійського до Чорного і Каспійського морів, тобто на території, яку ми теж уявляємо в іміджі “Арки свободи і процвітання”.

Японія має намір поглиблювати у міру можливості зв’язки з країнами СДВ та країнами ГУАМ. Повторюю, що при цьому ми повинні максимально використовувати підтримку тих країн, які можуть стати нашими партнерами.

До речі, проголосивши курс на зміцнення японської дипломатії, ми плануємо значно збільшити кількість японських дипломатичних представництв та чисельність японських дипломатів. У країнах ГУАМ та в інших регіонах, про які я сьогодні згадував, Японія не має достатніх дипломатичних функцій. Потрібно визнати необхідність якомога швидшого поліпшення такої ситуації.

Чому в дипломатії потрібне бачення

Ще кілька думок на завершення...

“Схід є Схід, Захід є Захід”. Перефразовуючи слова відомого англійського письменника Кіплінга, кажуть, що у Сходу і Заходу не так багато можливостей, щоб зустрітись.

І все ж... У травні я побував у штаб-квартирі НАТО, що знаходиться в Брюсселі (Бельгія), і виступив із доповіддю, яка мала досить серйозний зміст.

Я говорив про те, що відтепер можливості співпраці Сил самооборони Японії з НАТО у сфері запобігання конфліктам та побудови миру у світі обов’язково зростатимуть. Я виступив із пропозицією, враховуючи таку перспективу, вже зараз розпочати налагодження тісних взаємозв’язків.

Вже не є рідкістю ситуація, коли Схід прямує на Захід, Захід – на Схід, коли Японія і НАТО працюють поруч, проливаючи піт в Індійському океані або Афганістані.

Сьогодні я спробував розповісти про наше прагнення завдяки японській зовнішній політиці, яка надає важливого значення повазі до цінностей, побудувати “Арку свободи і процвітання” вздовж периметра Євразійського континенту.

Японія не поступається іншим країнам у бережливому ставленні до свободи, демократії, прав людини, закону. Я хотів би висловити свою радість з того, що Японія може спільно з іншими країнами, які поділяють її переконання, працювати над завданнями, котрі заслуговують на те, щоб їм була присвячена перша половина ХХІ століття. Це, звичайно, США, а також Австралія, щоразу більше Індія, країни ЄС та НАТО.

Якщо ви подумали, що Таро Асо знову буде грандіозні плани, на завершення я скажу ще дві речі. По-перше, панове, бачення – це завжди грандіозні плани. А японській дипломатії бачення необхідне. Тому що, і це друге, про що я хочу сказати, бачення японської зовнішньої політики – це бачення для усіх нас із вами. Це бачення, яким може пишатись кожен японець.

Дипломатія – це робота з виховання у громадян країни реалістичного, виваженого відчуття самоповаги. Як міністр закордонних справ я буду прагнути до дипломатії, яка змогла б додати японцям сили і впевненості в собі, і для цього я не буду шкодувати слів.

На цьому дозвольте завершити мій виступ.